

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

6 octombrie 2016*

„Trimitere preliminară — Articolul 6 TUE — Articolul 49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Principiul retroactivității legii penale mai favorabile — Resortisanți italieni care au organizat intrarea ilegală pe teritoriul italian a unor resortisanți români — Fapte săvârșite înainte de aderarea României la Uniune — Efectul aderării României asupra infracțiunii de facilitare a imigrației ilegale — Punere în aplicare a dreptului Uniunii — Competența Curții”

În cauza C-218/15,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale ordinario di Campobasso (Tribunalul din Campobasso, Italia), prin decizia din 29 aprilie 2015, primită de Curte la 11 mai 2015, în procedura penală împotriva

Gianpaolo Paoletti,

Umberto Castaldi,

Domenico Faricelli,

Antonio Angelucci,

Mauro Angelucci,

Antonio D’Ovidio,

Camillo Volpe,

Giampaolo Canzano,

Raffaele Di Giovanni,

Antonio Della Valle,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul J. L. da Cruz Vilaça (raportor), președinte de cameră, domnii F. Biltgen, A. Borg Barthet și E. Levits și doamna M. Berger, judecători,

avocat general: domnul Y. Bot,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

* Limba de procedură: italiana.

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Paoletti, de G. Milia, avocat;
- pentru domnul Canzano, de P. Di Giovanni, avocat;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de L. D’Ascia, avvocato dello Stato;
- pentru guvernul austriac, de G. Eberhard, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de H. Krämer și de D. Nardi, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 26 mai 2016,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 6 TUE, a articolului 49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și a articolului 7 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).
- 2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnului Gianpaolo Paoletti și a altor cetățeni italieni, inculpați pentru că ar fi facilitat imigrația ilegală în Italia a unor resortisanți români anterior aderării României la Uniunea Europeană.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Considerentul (2) al Directivei 2002/90/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2002 de definire a facilitării intrării, tranzitului și șederii neautorizate (JO 2002, L 328, p. 17, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 33) are următorul cuprins:

„Este [...] necesară combaterea facilitării imigrației ilegale, atât în cazul în care aceasta reprezintă trecerea ilegală efectivă a frontierei, cât și atunci când are ca scop alimentarea rețelelor de exploatare a persoanelor.”

- 4 Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Fiecare stat membru adoptă sancțiuni adecvate aplicabile:

- (a) oricărei persoane care ajută în mod conștient o persoană care nu este resortisant al unui stat membru să intre pe teritoriul unui stat membru sau să tranziteze pe teritoriul respectiv, încălcând legislația statului în cauză cu privire la intrarea sau tranzitul străinilor;
- (b) oricărei persoane care ajută în mod conștient, în scop lucrativ, o persoană care nu este resortisant al unui stat membru să domicilieze pe teritoriul unui stat membru, încălcând legislația statului respectiv cu privire la șederea străinilor.”

- 5 Potrivit articolului 3 din directiva menționată, fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru ca faptele ilicite menționate la articolele 1 și 2 din aceeași directivă să facă obiectul unor sancțiuni efective, proporționale și cu efect de descurajare.
- 6 Articolul 1 din Decizia-cadru 2002/946/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2002 privind consolidarea cadrului penal pentru a preveni facilitarea intrării, tranzitului și șederii neautorizate (JO 2002, L 328, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 30) are următorul cuprins:

„Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a se asigura că faptele ilicite definite la articolele 1 și 2 din Directiva [2002/90] fac obiectul unor sancțiuni penale efective, proporționale și cu efect de descurajare, în măsură să conducă la extrădare.”

Dreptul italian

- 7 Articolul 12 alineatele 3 și 3 bis din decreto legislativo n. 286 – Testo unico delle disposizioni concernenti la disciplina dell’immigrazione e norme sulla condizione dello straniero (Decretul legislativ nr. 286 privind textul unic al dispozițiilor referitoare la reglementarea imigrației și normele referitoare la situația străinilor) din 25 iulie 1998 (supliment ordinar la GURI nr. 191 din 18 august 1998), astfel cum a fost modificat prin legge n. 94 (Legea nr. 94) din 15 iulie 2009 (denumit în continuare „Decretul legislativ nr. 286/1998”), prevede:

„3. Cu excepția cazului în care faptele constituie o infracțiune mai gravă, persoana care, cu încălcarea dispozițiilor prevăzute în acest text unic, promovează, conduce, organizează, finanțează sau efectuează transportul unor străini în Italia sau îndeplinește alte acte destinate să permită acestora intrarea ilegală în Italia sau pe teritoriul unui alt stat al cărui resortisanți nu sunt sau în care nu au obținut un titlu de ședere permanentă este pasibilă de o pedeapsă cu închisoarea de la 5 la 15 ani și de o amendă de 15 000 de euro pentru fiecare persoană, în cazul în care:

- a) faptele privesc intrarea sau prezența ilegală în Italia a cinci sau mai multe persoane;
- b) viața sau siguranța persoanei transportate au fost puse în pericol pentru a putea să intre sau să locuiască ilegal pe teritoriul Italiei;
- c) persoana transportată a fost supusă unui tratament inuman sau degradant pentru a putea să intre sau să locuiască ilegal pe teritoriul Italiei;
- d) faptele sunt săvârșite de trei sau mai multe persoane care acționează împreună sau utilizând servicii de transport internațional sau documente falsificate sau alterate sau, în orice caz, obținute în mod ilegal;
- e) autorii faptelor dețin arme sau material exploziv.

3 bis. Dacă faptele prevăzute la alineatul 3 sunt săvârșite prin recurgerea la două sau mai multe dintre ipotezele vizate la literele a), b), c), d) și e) ale aceluiași alineat, pedeapsa prevăzută la alineatul respectiv se majorează.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 8 Reiese din decizia de trimitere că inculpații din litigiul principal, prin intermediul înființării în Italia a unei societăți care ar constitui o extensie fictivă a Api Construction SRL, societate de drept românesc, au obținut, în cursul anilor 2004 și 2005, din partea direzione provinciale del lavoro di Pescara (Direcția Provincială de Muncă din Pescara, Italia), permise de muncă și ulterior permise de ședere pe

teritoriul italian pentru 30 de resortisanți români. Aceste permise au fost acordate în temeiul articolului 27 litera g) din Decretul legislativ nr. 286/1998, care permite admiterea temporară, la solicitarea angajatorului și în afara contingentului de lucrători străini, a unor lucrători angajați de întreprinderi active în Italia.

- 9 Reiese de asemenea din decizia de trimitere că inculpaților din litigiul principal li se reproșează că au organizat intrarea ilegală a acestor resortisanți români în perioada anterioară aderării României la Uniune „pentru a obține profit din exploatarea intensivă și continuă a forței de muncă străine ieftine”.
- 10 Instanța de trimitere solicită să se stabilească, pe de o parte, dacă, având în vedere articolul 6 TUE, articolul 49 din cartă și articolul 7 din CEDO, aderarea României la Uniune a avut efectul de a elimina infracțiunea de facilitare de către cetățenii italieni a imigrației ilegale a cetățenilor români săvârșită anterior acestei aderări și, pe de altă parte, dacă principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile trebuie să se aplice inculpaților din litigiul principal.
- 11 În aceste condiții, Tribunale ordinario di Campobasso (Tribunalul din Campobasso, Italia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 7 din CEDO, articolul 49 din cartă și articolul 6 TUE trebuie interpretate în sensul că aderarea României la Uniune, care a avut loc la 1 ianuarie 2007, a determinat dezincriminarea infracțiunii prevăzute și pedepsite la articolul 12 din Decretul legislativ nr. 286/1998 referitoare la facilitarea imigrației și a șederii cetățenilor români pe teritoriul statului italian?”

2) Articolele menționate trebuie interpretate în sensul că statului membru îi este interzis să aplice principiul retroactivității legii penale mai favorabile (*in mitius*) în privința persoanelor care, înainte de 1 ianuarie 2007 (sau înainte de o altă dată ulterioară care indică deplina aplicabilitate a tratatului), data intrării în vigoare a aderării României la Uniunea Europeană, s-au făcut vinovate de încălcarea articolului 12 din Decretul legislativ nr. 286/1998 prin facilitarea imigrației unor cetățeni români, faptă care nu mai este prevăzută ca infracțiune începând de la 1 ianuarie 2007?”

Cu privire la competența Curții

- 12 Guvernul italian contestă admisibilitatea întrebărilor preliminare pentru motivul că normele din dreptul Uniunii menționate nu se aplică într-o cauză precum cea din litigiul principal. Astfel, dispozițiile naționale referitoare la infracțiunea de facilitare a imigrației ilegale, inclusiv în cazul în care infracțiunea a fost săvârșită în beneficiul unor resortisanți români anterior aderării României la Uniune, nu ar intra în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii.
- 13 În această privință, trebuie amintit că domeniul de aplicare al cartei, în ceea ce privește acțiunea statelor membre, este definit la articolul 51 alineatul (1) din aceasta, potrivit căruia dispozițiile cartei se adresează statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 17).
- 14 Rezultă din jurisprudența Curții că noțiunea „punere în aplicare a dreptului Uniunii”, în sensul articolului 51 din cartă, impune existența unei legături între un act din dreptul Uniunii și măsura națională în discuție, care depășește proximitatea materiilor menționate sau efectele indirecte ale unei materii asupra celeilalte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 martie 2014, Siragusa, C-206/13, EU:C:2014:126, punctul 24).
- 15 Aceste considerații corespund celor care stau la baza articolului 6 alineatul (1) TUE, potrivit căruia dispozițiile cuprinse în cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate (Hotărârea din 8 mai 2014, Pelckmans Turnhout, C-483/12, EU:C:2014:304, punctul 21).

- 16 Este cert că decizia de trimitere nu indică în mod expres dispozițiile din dreptul Uniunii care ar fi fost puse în aplicare prin reglementarea națională în discuție în litigiul principal.
- 17 Totuși, conform considerentului (2) al Directivei 2002/90, aceasta urmărește obiectivul de combatere a facilitării imigrației ilegale. La rândul său, articolul 1 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/946 prevede că fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a se asigura că faptele ilicite definite la articolele 1 și 2 din această directivă fac obiectul unor sancțiuni penale efective, proporționale și cu efect de descurajare, în măsură să conducă la extrădare.
- 18 Independent de aspectul dacă Decretul legislativ nr. 286/1998 a fost adoptat în vederea transpunerii dispozițiilor Directivei 2002/90 și ale Deciziei-cadru 2002/946 în sistemul juridic italian, urmărirea penală în vederea reprimării facilitării imigrației ilegale, precum cea în discuție în litigiul principal, are drept obiectiv asigurarea punerii în aplicare a acestei directive și a acestei decizii-cadru (a se vedea prin analogie Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctele 27 și 28).
- 19 În plus, este necesar să se constate că, în speță, întrebările preliminare se referă la problema incidenței dobândirii statutului de cetățean al Uniunii de către resortisanții români, ca o consecință a aderării României, asupra aplicării legislației naționale menționate, implicând astfel interpretarea dreptului Uniunii.
- 20 Din considerațiile care precedă rezultă că Curtea este competentă să răspundă la întrebările preliminare adresate de instanța de trimitere.

Cu privire la fond

Observație introductivă

- 21 Astfel cum precizează articolul 6 alineatul (3) TUE, drepturile fundamentale recunoscute de CEDO constituie principii generale ale dreptului Uniunii. Pe de altă parte, articolul 52 alineatul (3) din cartă prevede că drepturile conținute în aceasta care corespund unor drepturi garantate prin CEDO au același înțeles și întindere precum cele conferite prin convenția menționată. Aceasta din urmă nu constituie însă și atât timp cât Uniunea nu a aderat la ea un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 44, și Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 45).
- 22 Prin urmare, se impune ca în continuare să se facă referire numai la articolul 6 TUE, precum și la articolul 49 din cartă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 noiembrie 2012, Otis și alții, C-199/11, EU:C:2012:684, punctul 47, precum și Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 46).

Cu privire la întrebările preliminare

- 23 Prin intermediul întrebărilor formulate, la care trebuie să se răspundă împreună, instanța de trimitere urmărește în esență să afle dacă articolul 6 TUE și articolul 49 din cartă trebuie interpretate în sensul că aderarea unui stat la Uniune nu se opune ca un alt stat membru să poată aplica o sancțiune penală unor persoane care au săvârșit, anterior acestei aderări, infracțiunea de facilitare a imigrației ilegale a resortisanților din primul stat.
- 24 În acest context, instanța de trimitere ridică de asemenea problema aplicării principiului retroactivității legii penale mai favorabile inculpaților care au organizat imigrarea ilegală.

- 25 În această privință, trebuie amintit că principiul menționat, astfel cum a fost consacrat la articolul 49 alineatul (1) din cartă, face parte din dreptul primar al Uniunii. Chiar anterior intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, care a conferit cartei aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor, Curtea a statuat că acest principiu decurge din tradițiile constituționale comune ale statelor membre și, în consecință, trebuie să fie considerat ca făcând parte dintre principiile generale ale dreptului Uniunii pe care instanța națională trebuie să le respecte atunci când aplică dreptul național (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 mai 1997, Kremzow, C-299/95, EU:C:1997:254, punctul 14).
- 26 Simpla împrejurare că faptele din litigiul principal au avut loc în cursul anilor 2004 și 2005, și anume anterior intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona la 1 decembrie 2009, nu împiedică aplicarea în speță a articolului 49 alineatul (1) din cartă.
- 27 Aplicarea legii penale mai favorabile implică în mod necesar o succesiune de legi în timp și se întemeiază pe constatarea că legiuitorul și-a schimbat opinia fie cu privire la calificarea penală a faptelor, fie cu privire la pedeapsa care trebuie aplicată unei infracțiuni.
- 28 Or, în speță, reiese din dosarul prezentat Curții că legislația penală în discuție în litigiul principal, și anume articolul 12 alineatele 3 și 3 bis din Decretul legislativ nr. 286/1998, nu a făcut obiectul unor modificări de la data săvârșirii infracțiunilor imputate inculpaților din litigiul principal. Astfel, facilitarea imigrației ilegale în Italia se pedepsește în continuare cu închisoarea de la 5 la 15 ani.
- 29 Totuși, instanța de trimitere arată că modificarea legislativă care trebuie luată în considerare a avut loc în cadrul unei legi „extrapenale”, și anume actul de aderare a României la Uniune. Aceasta precizează că dobândirea de către resortisanții români a statutului de cetățean al Uniunii după aderarea respectivă, la 1 ianuarie 2007, și ridicarea, la 1 ianuarie 2014, a ultimelor restricții privind libera circulație a lucrătorilor au făcut ca motivele sancționării penale a persoanelor care au organizat imigrarea acestor resortisanți într-o perioadă anterioară să devină caduce.
- 30 Instanța menționată adaugă faptul că, într-o hotărâre din 10 ianuarie 2008, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia), statuând în secții reunite, a exclus posibilitatea ca aderarea României la Uniune să fi eliminat caracterul penal al facilitării imigrației ilegale săvârșite anterior acestei aderări și că jurisprudența respectivă a fost reafirmată în cursul anilor 2011 și 2015. Cu toate acestea, în ordonanța din 8 mai 2007, prin care a trimis această cauză spre rejudecare în fața camerelor reunite, Camera întâi a Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a susținut teza contrară.
- 31 Astfel, întrebarea este dacă dobândirea statutului de cetățean al Uniunii de către resortisanții români are o incidență asupra elementelor constitutive ale infracțiunii în materia facilitării imigrației ilegale și, în consecință, asupra aplicării reglementării penale în discuție în litigiul principal.
- 32 Articolul 12 alineatele 3 și 3 bis din Decretul legislativ nr. 286/1998 nu vizează resortisanții unor țări terțe care intră ilegal în Italia și locuiesc pe teritoriul acestui stat fără a deține un titlu de ședere, ci persoanele care facilitează intrarea și șederea ilegală a resortisanților menționați pe teritoriul statului respectiv. Simplul fapt că, după intrarea lor ilegală, acești resortisanți au devenit cetățeni ai Uniunii ca urmare a aderării statului lor de origine la Uniune nu poate influența desfășurarea procedurilor penale inițiate împotriva acestor persoane care facilitează imigrația ilegală.
- 33 Astfel, această dobândire a cetățeniei Uniunii constituie o situație de fapt care nu este de natură să modifice elementele constitutive ale infracțiunii de facilitare a imigrației ilegale.
- 34 Or, astfel cum s-a precizat la punctul 28 din prezenta hotărâre, legislația penală în discuție în litigiul principal, și anume articolul 12 alineatele 3 și 3 bis din Decretul legislativ nr. 286/1998, sancționează facilitarea imigrației ilegale în Italia cu pedeapsa închisorii, în conformitate cu articolul 3 din Directiva 2002/90 și cu articolul 1 din Decizia-cadru 2002/946, care prevăd că o astfel de infracțiune trebuie să facă obiectul unei sancțiuni efective, proporționale și cu efect de descurajare.

- 35 Elementele constitutive ale infracțiunii de facilitare a imigrației ilegale în ordinea juridică italiană au rămas, prin urmare, neschimbate, întrucât aderarea României la Uniune nu a produs niciun efect asupra calificării acestei infracțiuni.
- 36 Astfel cum a arătat avocatul general la punctele 26 și 27 din concluzii, nicio dispoziție din Directiva 2002/90 sau din alt text din dreptul Uniunii nu permite să se considere că dobândirea cetățeniei Uniunii ar trebui să determine dispariția infracțiunii săvârșite de inculpați, precum cei din litigiul principal, care au săvârșit fapta de trafic de forță de muncă. A statua într-un sens contrar ar însemna să se încurajeze acest trafic din momentul în care un stat ar începe procesul de aderare la Uniune, întrucât traficanții ar fi asigurați că vor beneficia ulterior de imunitate. Scopul atins ar fi în acest caz contrar celui urmărit de legiuitorul Uniunii.
- 37 În plus, Curtea a statuat în mod repetat că dispozițiile privind cetățenia Uniunii sunt aplicabile de la intrarea lor în vigoare și că este necesar, prin urmare, să se considere că acestea trebuie să fie aplicate efectelor actuale ale unor situații apărute anterior (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2002, D’Hoop, C-224/98, EU:C:2002:432, punctul 25, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2011, Ziolkowski și Szeja, C-424/10 și C-425/10, EU:C:2011:866, punctul 58).
- 38 Rezultă fără ambiguitate din decizia de trimitere că infracțiunea imputată inculpaților din litigiul principal a fost săvârșită în cursul anilor 2004 și 2005.
- 39 Or, astfel cum arătat avocatul general la punctele 36 și 37 din concluzii, modul de realizare a elementului material al acestei infracțiuni impune încadrarea sa în categoria infracțiunilor instantanee. Astfel, facilitarea intrării este realizată din punct de vedere material atunci când resortisantul unei țări terțe trece frontiera externă a Uniunii, iar facilitarea șederii, atunci când acestuia îi sunt înmânate documentele, obținute fraudulos, care îi permit să creeze aparența că are dreptul de a beneficia de avantajele aferente cetățeniei Uniunii sau calității de lucrător străin aflat în situație de ședere legală.
- 40 Prin urmare, elementele constitutive ale infracțiunii imputate inculpaților din litigiul principal erau în totalitate și definitiv întrunite anterior aderării României la Uniune, la 1 ianuarie 2007, și, *a fortiori*, anterior ridicării ultimelor restricții privind libera circulație a lucrătorilor resortisanți ai acestui stat, la 1 ianuarie 2014.
- 41 Rezultă că, în speță, infracțiunea menționată nu constituie o situație apărută anterior aderării României la Uniune care nu și-ar fi produs toate efectele anterior acestei aderări (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 septembrie 2014, X, C-318/13, EU:C:2014:2133, punctele 22 și 23).
- 42 Prin urmare, ținând seama de ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la întrebările preliminare că articolul 6 TUE și articolul 49 din cartă trebuie interpretate în sensul că aderarea unui stat la Uniune nu se opune ca un alt stat membru să poată aplica o sancțiune penală unor persoane care au săvârșit, anterior acestei aderări, infracțiunea de facilitare a imigrației ilegale a resortisanților din primul stat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 43 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

Articolul 6 TUE și articolul 49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretate în sensul că aderarea unui stat la Uniune nu se opune ca un alt stat membru să poată aplica o sancțiune penală unor persoane care au săvârșit, anterior acestei aderări, infracțiunea de facilitare a imigrației ilegale a resortisanților din primul stat.

Semnături